

Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка
Національний технічний університет України "КПІ"
Чернігівський національний технологічний університет

***Мова. Культура. Комунікація:
поширення інтегративних тенденцій у
сучасних дослідженнях мов і літератур***
Матеріали VIII-ї Міжнародної науково-практичної
конференції (28–29 квітня 2017 р.)

***Язык. Культура. Коммуникация:
распространение интегративных
тенденций в современных исследованиях
языков и литератур***
Материалы VIII-й Международной научно-
практической конференции (28–29 апреля 2017 г.)

***Language. Culture. Communication:
Spread of the Integrative Tendencies in the
Modern Language and Literature Studies***
Papers of the 8th International Scientific and Practical
Conference (April 28–29, 2017)

УДК 811'11 + 811.112

ББК Ш 143

Ш 143.21

Мова. Культура. Комунікація: поширення інтегративних тенденцій у сучасних дослідженнях мов і літератур: Матеріали 8-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 28–29 квітня 2017 р.). – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. – 2017. – 208 с.

© Колектив авторів, 2017

У збірнику представлені результати сучасних розвідок у галузях лінгвокультурології, лінгвофілософії, семантики, зіставних студій, лінгвокогнітивних і лінгвопрагматичних досліджень дискурсу, методики викладання мов і літератур, літературознавчого аналізу текстів, прикладних аспектів мовознавства.

Організаційний комітет:

В. О. Дятлов, перший проректор ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, проректор з науково-педагогічної роботи, доктор істор. наук, професор, **голова оргкомітету**;

О. О. Борисов, кандидат філол. наук, доцент, завідувач кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, **співголова оргкомітету**.

Члени оргкомітету:

С. О. Жила, доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри української мови та літератури ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

А. А. Калита, доктор філол. наук, професор кафедри теорії, практики та перекладу французької мови ФЛ НТУУ "КПІ";

І. О. Гаценко, кандидат філол. наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ.

Редакційна колегія:

О. Г. Васильєва, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

Н. В. Деркач, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

О. С. Конотоп, кандидат пед. наук, доцент кафедри мов і методики їх викладання ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

В. В. Красавіна, канд. філол. наук, доц. кафедри української мови та літератури ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

Н. В. Репех, кандидат філол. наук, ст. викл. кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

Л. В. Пікун, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

І. В. Ганжа, викл. кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка.

*Рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка
(Протокол № 8 від 20.04.2017 р.).*

Even though the author and the reader might belong to different cultures and language communities and interpretation of literary text cannot be negotiated by both participants, the message encoded in particular language form makes the destination. We believe it is possible to single out common phenomena, absolute concepts, which exist in the mental worlds across cultures. It is plausible that the existence of such concepts enables understanding of a literary work in particular and cross-cultural communication on a larger scale.

References

1. Goffmann E. *Forms of Talk* / Erving Goffman. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1981. – 335 p.
2. Mey L. J. *Literary Pragmatics The Handbook of Discourse Analysis* / edited by Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi Hamilton / Jacob L. Mey. – Blackwell Publishers Ltd. ISBN 0–631–20595–0, 2001. – P. 787–797.
3. Moyer G. M. *Pragmatics, the State of the Art. A Talk with Jef Verschueren* / Melissa G. Moyer. – *Links & Letters* 3, 1996. – P. 127–140.
4. Verschueren J. *Understanding Pragmatics* / Jef Verschueren. – London and New York: Arnold, 1999. – 296 p.
5. Verschueren J. *Ideology in Language Use: Pragmatic Guidelines for Empirical Research* / Jef Verschueren. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012. – 378 p.
6. Widdowson H. G. *Text, Context, Pretext: Critical Issues in Discourse Analysis* / H. G. Widdowson – Wiley-Blackwell. ISBN: 978-0-631-23451-7, 2004. – 185 p.

Ганжа І. В.

*Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка*

НЕВЕРБАЛЬНА ПОВЕДІНКА ПРЕДСТАВНИКІВ АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ УНИКНЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НЕВДАЧ

The research is dedicated to the non-verbal conduct of the English-speaking representatives within interpersonal communication while coping with the communicative failures. The strategies of alienation, understatement, equivocation, overstatement and maintaining contact are carried out through a great variety of communicative tactics represented by the verbal and non-verbal means.

У кожній культурі є свої норми і правила поведінки, свій дискурсивний стиль, тобто манера мовлення її носіїв, конвенції

спілкування, що обумовлюють прийнятні й допустимі форми вираження соціально значущих смислів. Способи кодування цих смислів (вербальні та невербальні) так само, як і власне смисли, можуть істотно відрізнятись у різних лінгвокультурах, що створює проблеми у взаєморозумінні [1, с. 12]. Відтак, міжкультурна комунікація, у безлічі випадків, відзначена комунікативними помилками, порушеннями, відхиленнями, непорозуміннями, дефектами та конфліктами, які неминучі у процесі природного спілкування.

У нашому дослідженні ми розглядаємо *комунікативні невдачі*, що тлумачимо як будь-які небажані емоційні ефекти, розбіжності комунікативних інтенцій мовця і слухача, відсутність узгодженості між програмами партнерів. Комунікативну невдачу неможливо розглядати у чистому вигляді: тут переплітаються правила вербального і невербального спілкування, етикет тощо. Комунікативна невдача – це ситуація, коли учасники спілкування не можуть реалізувати свої наміри або комунікативні очікування, а також відсутність взаємодії, взаєморозуміння і згоди між ними [3, с. 15].

Об'єктом дослідження більшості вітчизняних та зарубіжних вчених [див. 3; 4; 5], що займаються проблемою виникнення комунікативних невдач, на сьогодні виступає діалог. *Метою* нашої розвідки є розширити досліджуване явище, додатково залучивши до аналізу монолог та полілог. *Предметом* нашого дослідження виступають комунікативні стратегії і тактики, залучені до процесу спілкування з метою мінімізації комунікативного дисонансу під час різних форм міжособистісної взаємодії в англomовному середовищі.

Згідно англо-саксонської моделі спілкування між комунікантами зберігається дистанція, заснована на ключовому понятті англосаксонського менталітету – *privacy*, скорочення якої може сприйматися як некоректний прояв емоцій учасників спілкування, загроза або флірт [2]. Відповідно, у такий спосіб реалізується стратегія дистанціювання у комунікативній поведінці представників англomовної лінгвокультури. Відсутність відкритості у спілкуванні, самовладання і витримка британця, чергова посмішка і навмисна прихильність до співрозмовника американця є свого роду захисною реакцією, прагненням

‘зберегти обличчя’ [4, с. 172]. Вцілому, представниками британської та американської лінгвокультур емоційність сприймається як загроза безконфліктному перебігу розмови, а збереження доброзичливої атмосфери є основною метою при комунікації.

Говорячи про контакт очей в умовах діалогу чи полілогу, перевага надається діловому погляду, а не дружньому або інтимному. Додатково комуніканти намагаються зайняти місце, щоб ніхто більше не міг сісти (стати) поруч або покласти власні речі таким чином, щоб обмежити будь-який контакт. Якщо співрозмовники у сидячому положенні, то вони не дозволяють собі відкинутися у кріслі, пози, зазвичай, закриті, можна помітити штучно зимітовану правильну поставу тіла, тильна сторона долонь прихована від співбесідника. В умовах монологу оратор відгороджується стійкою або трибуною (при співбесіді або іспиті – столом).

Стратегія применшення (understatement) є однією з рис комунікативної поведінки представників англомовної лінгвокультури, що обумовлено не тільки правилами ввічливості і поваги до чужої думки, але й поширеним прийомом недомовленостей у комунікативних ситуаціях незгоди, заперечення тощо [5, с. 73–74]. Наприклад, не прийнято давати пораду, якщо про неї не просять, адже це може бути витлумачене як вторгнення в особистий простір [2]. Ця комунікативна конвенція була сформульована Дж. Лічем у вигляді максим: ‘використовуйте применшення у разі розбіжностей у суперечці’ та ‘використовуйте перебільшення у разі згоди’ [6, с. 132].

Прийом недомовленостей відбиває особливості світосприйняття англійців [7] та пронизує лексику, синтаксис, інтонаційне оформлення висловлень тощо [2, с. 18]. З метою нівелювання комунікативних невдач в умовах проксемічно-тактильної комунікації співрозмовники намагаються уникнути тактильного контакту: починають виконувати інші дії або навмисне привертають увагу опонента до більш важливих маніпуляцій, таким чином, звичайно, перебільшують значимість останніх. Серед невербальних засобів додатково можна відзначити діловий погляд, мовчання.

Стратегія ухилення передбачає залучення засобів, що пом'якшують різкість висловлення учасників комунікативної взаємодії та роблять його менш прямим. Серед них шаблонні фрази, формули спеціальних питань і відповідей, безособові звертання, ствердження у формі питань та ін. Стратегія реалізується за допомогою наступних тактик: ухилення від відповідальності, пом'якшення за допомогою питань, пом'якшення тверджень шляхом подання відповідного судження як особистої думки, подання судження як узагальнення, пом'якшення прямих спонукальних висловлень, пом'якшення спонукань, представлених у формі питання. Проксемічно-тактильна взаємодія розгортається наступним чином: комунікант намагається відсунути або відійти від співрозмовника, що сідає поруч, наближається, або просто розвертає тіло таким чином, щоб уникнути небажаного контакту.

У ситуації діалогу або полілогу комуніканти навмисне переводять погляд на предмет або іншого співрозмовника, відповідно попередній потік мовлення переривається. Якщо мова йде про публічний виступ-монолог, мовець, зазвичай, обирає певний нерухомий предмет в аудиторії та не фіксує погляд на жодному з слухачів доки до нього не звернуться. У ініційованій відповіді також не прийнято дивитися прямо в очі особі, що задала питання, відтак, звертаються до всієї аудиторії, або ж повертають погляд на попередній предмет (який, власне, вже став так званою 'точкою комфорту' для оратора).

Стратегія підтримки співрозмовника (*overstatement*) спрямована на те, щоб надати висловленню останнього більшу вагу, проявити зайву ввічливість, маючи на меті показати або підкреслити свій інтерес до опонента. Часто у такий спосіб виявляється вимушений елемент нещирості, оскільки комуніканти мають на увазі не те, що говорять. Реалізується ця стратегія за допомогою тактики посилення значущості, тактики інтенсифікації, розгорнутої оцінки і повтору, тактики підкресленого перебільшення значущості. При будь-якій формі спілкування комуніканти не опускають очі та не відводять погляд доки потік мовлення не припиниться. Додатково можна спостерігати наслідування жестів, інтонації, схвальний кивок головою час від часу. До

рукостискання, як правило, долучається ще одна рука того, хто застосовує стратегію, імітуючи рух додаткової підтримки долоні опонента.

Стратегія підтримки контакту дозволяє постійно вести бесіду в потрібному напрямку, не виходячи при цьому за межі ввічливості. Мистецтво підтримки контакту в усіх формах комунікації ґрунтується на знанні правил, принципів спілкування, етикету поведінки тощо. При цьому, важливо враховувати той факт, що британці та американці чітко розмежовують сфери спілкування, строго закріплюють тематику за певними комунікативними ситуаціями і ділять їх на *small talks* та *big talks* (за ступенем серйозності обговорення) [4]. При цьому, контакт очей також регламентований відповідно до комунікативної ситуації. Додатково спостерігається наслідування жестів та мовленнєвих кліше співбесідника.

Отже, з метою уникнення комунікативних невдач під час різних форм міжособистісної взаємодії, таких, як діалог, монолог та полілог, представниками англomовної лінгвокультури застосовуються наступні стратегії: дистанціювання, применшення, ухилення, підтримка співрозмовника, підтримка контакту. Останні оперують безліччю тактик, представлених як вербально, так і невербально. Серед найпоширеніших невербальних засобів можемо відзначити просторово-тактильну складову, жести, мовчання, контакт очей тощо. Перспективним у подальших наукових розвідках вважаємо пошук шляхів уникнення комунікативних невдач з урахуванням соціальних ролей, віку та гендеру.

Література

1. Гришаева Л. И. Введение в теорию межкультурной коммуникации: [Учеб. пособие для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений] / Л. И. Гришаева, Л. В. Цурикова. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр "Академия", 2008. – 352 с.
2. Джioева А. А. Англосаксонский менталитет сквозь призму английского языка. / А. А. Джioева – М.: Изд-во МГУ, 2014. – 152 с.
3. Ермакова О. Н. К построению типологии коммуникативных неудач [Текст] / О. Н. Ермакова, Е. А. Земская // Русский язык в его функционировании: сб. статей. – М.: Наука, 1993. – С. 15–30.
4. Кузьменкова Ю. Б. От традиций культуры к нормам речевого поведения британцев, американцев и россиян / Ю. Б. Кузьменкова. – М.: Макс пресс, 2008. – 317 с.

5. Фокс К. Наблюдая за англичанами. Скрытые правила поведения / К. Фокс. – М.: Рипол Классик, 2008. – 432 с.
6. Leech G. Principles of pragmatics / Geoffrey Leech. – London: Longman, 1983. – 257 p.
7. Mikes G. How to Be an Alien. / George Mikes. – London / NY: Wingate, 1946. – 88 p.

Гаценко І. О.

Чернігівський національний технологічний університет

СВОЄРІДНІСТЬ ЗАГАДКИ ЯК ЖАНРУ ФОЛЬКЛОРНОГО ДИСКУРСУ

In the article the author specifies the definition of a riddle by means of analyzing views known in scientific literature. The precedent status of a riddle text is described. The problem of defining the functional-categorical status of the riddle in the aspect of cognitive-pragmatical description of parable semantics is regarded. The main functions of riddles are identified and the primary communicative purpose of this genre is analyzed.

Сьогодні в системі лінгвістичного знання не згасає інтерес до феномену фольклору як актуальної форми сучасної культури. Активно описуються жанри сучасного фольклору, меншою мірою приділяється увага традиційним жанрам: загадкам, ліричним пісням.

Звичайно, що невимушеному впізнанню загадкового тексту сприяє його унікальна форма. «Однією з найхарактерніших (відмінних) рис ... всієї групи загадкових паремій ... є їхній чіткий поділ на дві структурні частини» [3, с. 220]. Отже, ретельний аналіз форми – це те, з чого слід розпочинати виявлення характерних рис загадки.

Однак вкрай необхідним при цьому є усвідомлення того, що говорити про дві частини загадкового тексту треба не тільки у структурному, але і в інших планах (інтонаційному, комунікативному), що, безсумнівно, дасть найбільш повне уявлення про специфіку загадки. На жаль, більшість визначень, які існують сьогодні, або взагалі не включають в себе характеристику форми, або дуже поверхово пояснюють її двоєдність.

На наш погляд, аналіз форми загадкового тексту повинен йти з урахуванням наступних характеристик, які дозволяють виявити найбільш загальні типологічні риси загадкового тексту.

ЗМІСТ

**РОЗДІЛ I. КОГНІТИВНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І
ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТИ МОВИ Й МОВЛЕННЯ**

Kolesnyk O. S. Defragmenting the Worlds: M-Logic in Verbal Modeling ...	3
Хоменко І. А. Аудіальний контент у медіа та освіті: спроба осмислення явища з позицій східної філософії та європейської психології	5
Hall D. L. Social Media is “The Message”	10
Борисов О. О. Когнітивно-семантичний аналіз ключових номінацій концептів DIALOGUE та ДІАЛОГ: зіставний аспект (на матеріалі сучасних англомовних та україномовних лексикографічних джерел).....	12
Борисов О. О., Васильєва О. Г. Філософсько-методологічні засади дослідження комунікації	15
Ворохобов А. В. Герменевтика Ульриха Кёртнера как индикатор постмодернистской дилеммы протестантской академической теологии на Западе	19
Гідора-Шишковська А. Л. Інформаційна характеристика правових текстів ЄС	24
Зинцова Ю. Н. Способы выражения аспектуальных характеристик предельных глаголов немецкого языка	26
Красавіна В. В. Символічна концептуалізація епітета козацький (на матеріалі творів другої половини XIX – першої половини XX ст.)	28
Кришталюк Г. А. Фокусування як когнітивно-дискурсивна функція заперечення в англомовних газетах	32
Марчишина А. А. Маскулінна гендерна ідентичність у постмодерністській прозі	35
Мойсеюк Ю. М. Символіка геральдичних кольорів в англо-американській художній літературі	39
Набок А. І. Моделі створення ефекту суб’єктивності в ініціальних заголовках інтернет-новин: фіксовані моделі.....	43
Плисов Е. В. Исламская лексика в немецком толковом словаре	47
Репех Н. В. Роль семантики <i>початку</i> і <i>кінця</i> в англомовному медіа-дискурсі: лінгвокогнітивний аспект	50
Ярошук М. В. Политическая корректность как феномен американской культуры	54

**РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВОПРАГМАТИКИ,
ДИСКУРСОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

Славова Л. Л. Мовна особистість політика як носій індивідуальних і соціальних цінностей	59
Вуєк О. Є. Linguo-cultural reconstruction via pragmatics of poetic texts....	64
Ганжа І. В. Невербальна поведінка представників англomовної лінгвокультури у процесі уникнення комунікативних невдач.....	67
Гаценко І. О. Своєрідність загадки як жанру фольклорного дискурсу....	72
Горбачова Н. І. Прагмалінгвістичний аспект спілкування керівника та підлеглого (на матеріалі англomовного кінодискурсу).....	75
Деркач Н. В. Просодична організація англійських прислів'їв з функцією несхвалення, осуду та критики	79
Ковальська Н. В., Шерстюк І. В. Особливості перекладу мовних засобів вираження іронії в художніх англomовних текстах	84
Куценко М. А. Обґрунтування статусу висловлень співчуття в англійському діалогічному мовленні.....	86
Кузьмичёва А. А. Темпоральний компонент просодии (на матеріалі німецьких восклицательних іронічних висказувань).....	89
Матвеева И. В. Коммуникативно-прагматический потенциал «я»-суб'єкта в сучасному німецькому мовленні	92
Новицька Т. В. Історіографічний аспект дослідження економії мовленнєвих зусиль	95
Пархоменко О. М. Переклад як міжкультурна комунікація: досвід А. Ф. Прево.....	100
Тарасевич Н. А. Linguistic Personality Development through Discourse.....	105
Федун Л. М. Особливості перекладу неологізмів сфери інформаційних технологій.....	108

**РОЗДІЛ III. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ МОВ І
КУЛЬТУР**

Бараненкова Н. А. Особливості формування перекладацької компетентності у студентів технічних спеціальностей.....	113
Борисенко В. В. Сучасні технології в навчанні студентів-філологів...	117

Василюк Т. В. Диалог культур во внеаудиторной работе со студентами: традиции гостеприимства.....	122
Грона Н. В. Когнітивно-комунікативний підхід до процесу текстотворення учнів молодшого шкільного віку.....	125
Герасименко М. Д. Жанрові характеристики текстів для навчання майбутніх учителів англomовного професійно орієнтованого читання..	129
Конотоп О. С. Сучасні автентичні навчальні відеокурси для формування англomовної комунікативної компетентності у дошкільників	133
Kovalska N. V., Osipchuk Yu. S. Linguistic competence for the future translators	135
Онищук Е. В. К вопросу о межъязыковой интерференции при изучении немецкого языка как второго иностранного.....	138
Сыч М. А. Применение искусственного интеллекта в процессе обучения	141
Хотько Н. А. Социокультурный компонент в структуре иноязычной коммуникативной компетенции	146
РОЗДІЛ IV. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ	
Жила С. О. Концептуальна особливість роману «Вічник» Мирослава Дочинця	151
Дягель С. Н. Проза В. Каминера в мультикультурном контексте современной литературы Германии	155
Иванова В. М. Стилиеве искания в поэзии Венди Коуп	159
Кашпур С. І. Образ лабіринту в постмодерній літературі (на прикладі новели Х. Л. Борхеса «Вавилонська бібліотека» та роману Ю. Андруховича «Московіада»)	164
Мартинець А. М. Два вибори як представлення двох світів героя-воїна у творах про сучасну війну українських та російських прозаїків..	167
Острияно-Емін О. О. Онірична символіка в поезії Е. Дікінсон.....	176
Пікун Л. В. Казкові мотиви в романі Б. Космовської «Позолочена рибка».....	179
Росстальна О. А. Роль протиставлення у новелі Т. Гарді «Заборона сина»	183
Сальникова Е. Г. Жанровое своеобразие романов С. Ахерн.....	186

Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції

Смирнова Т. П. Актуальные вопросы современного литературоведения: немецкоязычная литература мигрантов	189
Чередник Т. П. Презентація творів сучасної дитячої літератури як виклик професіоналізму вчителя літератури	193
Відомості про учасників конференції	199